

RAZVAJEN OTROK

*»Otroci namreč spadajo k staršem,
vrstnikom, v vrtec, na igrišče, k prijaznim ljudem
in predvsem domov.
Nikakor pa ne na prestol.
Tam jim ni dobro.«*

Marja Stojin

Vsaka mama ali oče želita svojega otroka kar najboljše, ali bolje rečeno, kar najbolj kakovostno vzgojiti: da bi bil dober človek, deloven, prijazen, samostojen ter odgovoren. Pot, ki nas pripelje do tega cilja, je dolga in za marsikaterega starša zapletena. Starši se na njej večkrat počutijo izgubljene in pretirano odgovorne za to, kaj bo iz njihovega malčka »nastalo«.

Mali razvajenček postane na temelju neustreznih ravnanj svojih vzgojiteljev in staršev bolj ali manj nedružaben, nestrpen do drugih, zamerljiv in slabovoljen. Težko si poišče družbo vrstnikov, ker ne zmore ustvarjalno sodelovati v skupini, težko se tudi podreja pravilom, ki vladajo v skupini – na primer v vrtcu.

KAJ NI RAZVAJANJE?

- ljubkovanje in cartanje,
- razne vrste pohval in priznanj,
- prilagajanje vzgojnih prijemov otrokovim značilnostim,
- izpolnitev želja v okviru smisla in možnosti,
- posvečanje časa razgovoru, poslušanju, skupnim aktivnostim,
- opravičilo otroku, če smo bili kriv- strpnost do manj ustreznega vedenja, če so za to dani razlogi

KAJ JE RAZVAJANJE?

Razvajanost se dotika vseh področij življenja. Najlažje prepoznamo materialno razvajanost, kar je posledica pretirane usmeritve sodobne družbe v materialni razvoj (otrok ni z ničimer zadovoljen, nikoli nima dovolj, nima nikakršnega odnosa, vedno hoče nekaj novega).

Žorž (2002) v opisih različnih oblik razvajanosti izhaja iz značilnosti otrokovega razvoja, in sicer predvsem na področju telesnega, socialnega in duševnega razvoja.

➤ **TELESNI RAZVOJ**

Razvjenemu otroku starši nudijo vse udobje:

- pazijo, da otrok ni nikoli lačen,
- da je vedno lepo na toplem,
- dajejo mu skrbno izbrano hrano,
- oblačijo ga v najlepša oblačila,
- skrbno zaščitijo vsa nevarna mesta, da se ne bi kam udaril, padel.

To počnejo, ker mislijo, da bo njegov razvoj zdrav. Otrokov organizem ima ob takšni zunanji skrbi malo možnosti, da razvije svoj obrambni sistem.

V zvezi telesnim razvojem, izstopa področje prehrane:

Razvjen otrok nima pravega odnosa do hrane in primerne hranjenja.

Nima privzgojenih vzorcev kulturnega prehranjevanja – običajno med jedjo teka naokrog, packa, se ne zna odločiti med različno hrano. Navajen je, da lahko hrano odkloni in dobi drugo. Čas hranjenja izbira sam, enako tudi vrsto hrane. Starši skušajo otroku na vsak način ustreči, da le ne bo lačen in da bo zadovoljen.

➤ **SOCIALNI RAZVOJ**

Starši, ki otroka razvajajo, se mu skušajo predstaviti v neki idealni podobi, kot nekdo, ki mu je vedno na razpolago, da mu zadovolji njegove različne potrebe. Otrok doživlja svoje starše kot okolje, ki je »ustvarjeno zgolj in izključno zanj«. Tako razvjen otrok ne more vzpostavljati zdravih socialnih stikov v okolju. Obnaša se, kot da je vse okrog njega ustvarjeno samo zato, da izpolnjuje njegove potrebe, želje, pričakovanja.

»Opažamo, da so razvijeni otroci nedružabni, netolerantni, zahtevni do okolja, zamerljivi, v skupini ne zmorejo ustvarjalnega sodelovanja, ne znajo se podrežati skupnim pravilom.«

➤ **ČUSTVENI RAZVOJ**

Za razvoj otrokovih čustev je pomembno čustveno »ozračje«, v katerem otrok odrašča.

Pomembno je, kakšne možnosti ima za prepoznavanje in izražanje čustev, za prepoznavanje učinkov, ki jih imajo njegova čustva na druge.

Razvjen otrok težko prenese:

- običajen napor,
- vsako nezatno bolečino, preizkušnjo, napor, izgubo,
- se težko prilagodi spremembam v navadah, socialni vlogi.

Starši, ki otroka razvajajo, mu dopuščajo možnost, da čustva izraža, na njegova čustva pa se ne odzivajo ustrezno. Če je otrok npr. žalosten, če joka, takšni starši iz majhne žalosti naredijo »cel cirkus«.

➤ RAZVOJ USTVARJALNOSTI

Žorž navaja kot eno izmed pojavnih oblik razvajenosti tudi primer sodobnih ustvarjalnih delavnic. Otroci imajo žal prevečkrat vse vnaprej pripravljeno: material, delovno površino, včasih že delno narejene izdelke. Ko končajo, jim ni potrebno pospraviti in počistiti. Avtor to imenuje lažna ustvarjalnost. Otrok nima možnosti preveriti svoje radovednosti. S takim načinom dela celo omejujemo in utesnjujemo otroka. Otrok se ne nauči vložiti napora, sprejemati lastne odločitve.

KAKO LAHKO USMERJAMO OTROKOVO VEDENJE?

Najprej tako, da imamo otroka radi. Čutiti mora, da nam lahko zaupa, da lahko pride k nam po tolažbo in pomoč, ko jo potrebuje. Otrok hitro začuti, da v družini, v kateri živi, obstajajo pravila in vzorci ravnanj. Začuti, kdaj jih mora sprejemati, pa tudi, kdaj lahko meje prekorači (pravimo, da je razvajen) in kako se mora obnašati, da mu bomo ugodili.

Za izvedbo določene naloge (pravila) mora imeti jasna navodila in dovolj časa za izvedbo, naložiti pa mu moramo takšne naloge, ki jih bo naš otrok zmogel.

➤ UPOŠTEVANJE PRAVIL

Pravila ima tudi že zelo majhen otrok – na primer, da ne sme prijemat pečice, da ne sme raztresati hrane po tleh, da kosilo pojemo skupaj za mizo, da cepetanje nima učinka na mamo in podobno. Število pravil stopnjujemo z leti, preveč pravil namreč lahko otroka zmede. Pomembno je, da smo pri upoštevanju in izvajanju pravil zares **dosledni**. Kadar imamo pravilo, da prijatelja nikoli ne udarimo, ampak se skušamo ob sporih pogovoriti, je naša dolžnost, da ustrezno reagiramo in ne dovolimo, da se to dogaja. Otroka ne opravičujemo, češ, danes je bil slabe volje, pa "se je zgodilo", nikakor tudi ne pogledamo stran, kot da tega nismo videli. **Neupoštevanje pravila, ki je že uveljavljeno, nas bo stalo kup dodatnih naporov, da bomo red spet vzpostavili.**

Pravila je treba otroku **ustrezno razložiti**, ker jih sicer ne bo upošteval. Pri malčku do starosti dveh let, kjer je razgovor in skupno določanje pravil nemogoče, pravila vladajo že ves čas od rojstva in so vezana predvsem na njegovo varnost, življenjski ritem in telesne potrebe. Tako pravilo je, da malček vedno počiva v svoji posteljici in ne na tleh, da čevljičke vedno sezuje v predsobi in ne hodi z njimi povsod po stanovanju; da je dudu samo za spanje; da po kohanju ne teka napol oblečen po stanovanju, ampak se v kopalnem plaščku usede, popije kakav ter se umiri.

➤ **POMEMBNA RUTINA**

Za doslednost in večjo moč teh preprostih pravil je pomembno, da določene dejavnosti opravljamo **vsak dan na enak način**, kar daje otroku trdnost in občutek varnosti (vsakodnevni odhod v posteljo po končani risanki, vsak dan isti protokol ob odhodu v vrtec, ali da lahko v trgovini vedno izbere samo eno stvar in podobno).

Pri uresničevanju pravil moramo biti odločni in trdni, vendar pozitivni. **Zahteve za upoštevanje pravil naj ne bodo preostre, negativne ali celo sramotilne oziroma povezane s telesno kaznijo.** Pri malčkih, pri katerih pogovori o situaciji niso mogoči, lahko veliko povemo že s svojim izrazom na obrazu, določeno kretnjo, kratko besedo, kot je »ajs« ob vročem štedilniku, ali naš širok nasmeh in poljubček, kadar ga želimo pohvaliti.

Otroka **opazujmo** v različnih situacijah, saj bomo tako bolje poznali njegove dobre in slabe navade, način komuniciranja s prijatelji in odraslimi. Primerjajmo sposobnosti svojega otroka z drugimi v skupini enako starih otrok. Včasih tako bolj realno spoznamo razlike med njimi. Starši lahko menijo, da ima njihov otrok dovolj nalog za izpolnjevanje, med opazovanjem skupine pa opazijo, da bi zmožel več; ali da se drugi, enako star otrok, vedno zahvali, njihov pa ne, ker starši menijo, da je premlad za takšno pravilo.

Ob **neupoštevanju pravil** in neprimernem vedenju otroku praktično pokažite, kaj sledi. Kadar mu, na primer, naročite naj obuje čevlje za dež, on pa tega noče, ga opozorite, da bo sicer ostal doma (naj tudi res ostane!), ali da bo imel mokre nogavice. Kadar vzame igračo svojemu prijatelju, ga opozorite, da bo naslednjič tudi njegov prijatelj ravnal tako in bo on brez igrače. Ali pa ga spomnite, kako je bilo, ko so njemu vzeli najljubšo igračo, kako je bil žalosten in kako je jokal.

➤ **JAZ SPOROČILA**

Otroku ob **neprimernem obnašanju** povemo, da smo zaradi tega žalostni in jezni. Nikar ga ne napadajmo v smislu: »Ti se vedno skregaš s svojimi

prijatelji«, ali »Vedno polivaš, neroden si!« Raje uporabimo »Jaz sporočila«: »Žalostna sem, ker si se spet skregal s prijateljem«, ali »Pomagala ti bom, da se boš naučil bolj previdno nositi kozarec vode.«

Če že vnaprej vemo, da se bo otrok na določeno situacijo **neprimerno odzval**, ga skušajmo preusmeriti, ali mu dajmo možnost izbire, preden pride do krizne situacije.

➤ **PROBLEME REŠUJTE TAKOJ!**

Probleme skušajte rešiti pri priči, ko je otroku celotna situacija še pred očmi. Če je prijatelju pokvaril avto, nikar ne recite, da ga bo moral prihodnjič popraviti, če se bo to še dogajalo. Popraviti ga mora takoj; da pa se ne bo preveč upiral, naj izbira, ali mu pri tem pomagata ali bo to storil sam. Tako bo situacija naredila nanj močnejši vtis, čutil bo odgovornost za posledice svojega dejanja, a tudi vašo pomoč in razumevanje.

Pri večjem otroku (okoli pet let) lahko za večjo učinkovitost nekaj najbolj aktualnih pravil skupaj z otrokom **zapišete in jih izobesite** na vidno mesto. Včasih je mogoče za začetno obdobje pripraviti razpredelnico, na kateri z znakci (za spodbudo) označujemo, kje smo ravnali prav in kje narobe, ali znakce nalepimo na vidna mesta.

➤ **HUMOR IN IGRE**

To, da otroka spravite v smeh, je eden najboljših načinov preprečevanja izbruha togote. Majhnim otrokom je všeč burkaštvo, pri starejših lahko uporabite dramatizacijo. Malčka lahko spravite v smeh tudi s spreminjanjem utrudljivih opravil v zabavne igrice.

➤ **PREDAH**

Je zelo dober prijem za to, da umirite strasti, ko se pripravlja izbruh. Pomeni, da ima otrok čas in prostor, da se spet obvlada. To dosežete s tem, da ga umaknete s prizorišča ali ga postavite nekam, kjer se nihče ne zmeni za njegove muhe. Otroku povejte, da potrebuje predah, razložite mu, zakaj, in potem stvar izpeljite tako, kot se vam zdi najbolje. Ukrep naj ne traja predolgo – le nekaj minut.

NAJPOGOSTEJŠE NAPAKE , KI JIH DELAMO STARŠI:

- **Otrok se ne tepe**

Preteklost močno vpliva na oblikovanje čustev, dejanj in prepričanj v prihodnosti. Boleči občutki, ki jih povzroča nasilje, so ponavadi potlačeni in zanikani, vendar v resnici nikoli ne izginejo.

- **Grožnje in kazni.**

Otrok, ki se želi naučiti voziti kolo, potrebuje vašo podporo (»Poskusi, vem, da ti bo uspelo!«), ne pa groženj. Ko mu bo končno uspelo s kolesom se zapeljati po ulici, ne potrebuje nagrade za doseženo zmago, saj sta že zadovoljstvo in zaupanje vase dovolj veliki nagradi. Pazite, da ne uporabljate nesmiselnih groženj, kot so »Zlomil ti bom roko« ali »Nikoli več ne greš z nami na počitnice«. Grožnje negativno vplivajo na otroka, predvsem na njegovo ustvarjanje podobe o samem sebi. Če bo otrok od vas vedno dobival negativna sporočila in grožnje, si bo ustvaril slabo mnenje o sebi, kar ga bo oviralo celo življenje. Otrok bo morda prenehal nagajati svojemu bratu ali sestri, nehal gristi sovrstnike in jokati, a se bo naučil, da se je pametno »primerno« obnašati le takrat, kadar ga je strah, da bi ga kdo zalotil in ga kaznoval. Otrok tako ne bo razvil lastnega čuta za odgovorno in primerno ravnanje ob življenjskih situacijah, temveč se bo na manipulacijo in nadvlado odraslega odzival na enega izmed treh načinov:

1. Strah – tako bo ravnal zaradi odvisnosti ali strahu (»Če ne bom naredil, kar so mi naročili, me bo spet poslala spat brez večerje.«).
2. Odpor – napad na odraslega ali sprostitev jeze nad drugimi (»Če me mama udari vsakič, ko storim kaj narobe, ne vem, zakaj tudi jaz ne bi smel udariti svoje mlajše sestre, kadar mi nagaja.«).
3. Beg – duševni ali telesni umik, s čimer se otrok umakne od staršev (»Z menoj je vse v redu, samo pustite me pri miru; bom že sam rešil situacijo.«).

- **Čustveno zatiranje in zanemarjanje.**

Če so otroci z vzgojo vedno podvrženi kritiki in poniževalnemu

odnosu, začnejo verjeti, da niso dovolj dobri ali celo, da so slabi. Tako o sebi dobijo slabo mnenje.

- **Podkupovanje in nagrajevanje.** »Če boš nehal jokati, boš dobil piškot.« S tako vzgojo se bodo otroci z veliko verjetnostjo razvili v odrasle, ki bodo pretirano odvisni od potrditev in priznanj drugih, ne bodo pa imeli samozaupanja in čuta odgovornosti. Otroka spodbujajte in mu s tem vzbujajte pogum in zaupanje vase, s čimer si bo razvil svojo notranjo motivacijo. S spodbujanjem mu posredujete več življenjskih sporočil, kot so: verjamem vate; zaupam ti; vem, da zmoreš; rad(a) ti prisluhnem; mislim nate in veliko mi pomeniš.
- **Postavljanje ultimatov.** Ultimati vam ne puščajo nobenega prostora za pogajanje, saj ste v bistvu otroku prepustili odločitev, ali bo odnehal ali pa bo kaznovan. Pa boste res izpolnili tisto, kar ste obljubili? Preden izrečete naslednji ultimati, si vzemite čas, se ohladite in premislite, kaj res hočete od otroka.
- **Držimo besedo.** Ko nekaj obljubite, to tudi uresničite, drugače raje ne obljubite.
- **Nasprotovanje partnerju.** Pred uveljavljanjem svojega načina vzgoje se o vzgoji pogovorite s partnerjem. Pomembno je, da sta glede vzgoje enotna. Če si glede določenih vzgojnih prijemov nista enotna, pa pred otrokom vseeno nastopajta skladno. V nasprotnem primeru bo otrok kmalu spoznal, na katerega od staršev mora »pritisniti«, da bo dosegel svoje, to pa se zna izkazati še posebej problematično, ko bo otrok prišel v puberteto.
- **Primerjava z drugimi.** Dom naj bo za otroka prostor, v katerem naj bo cenjen zaradi tega, kar je, zato se poskušajte izogibati primerjanju enega otroka z drugim, saj ima vsak otrok enkratne lastnosti, odlike in slabosti. Pri otroku poskusite odkriti, katere so njegove posebnosti in mu jih pomagajte ceniti. Otroke naučite, da bodo cenili in spoštovali različnost svojih bratov ali sester.
- **Ni dovolj samo prepovedati!** Ko otroku nekaj prepoveste z besedami »Ne, ne smeš!«, je pomembno, da mu situacijo tudi obrazložite (razlaga »ker sem tako rekel« ni zadovoljiva). Prihranite svoj odločni »Ne!« za situacije, ko res ne vidite drugačne rešitve, drugače pa

poskušajte uporabljati naslednje izraze: »Da, kasneje!«; »Minutko počakaj!« ali »Prepričaj me!«.

- **Uporaba »jaz« sporočil.** Če otroku poveste, kaj občutite sami, boste povzročili manj nasprotovanja in upora, a boste kljub temu vplivali na otrokovo vedenje.

Cilj vzgoje je otrokom pomagati, da bodo zrasli v zadovoljne in uspešne odrasle, ki ne dvomijo o sebi in so sposobni misliti s svojo lastno glavo.

Napisala: dipl. vzgojiteljica Irena V. Kos

LITERATURA:

- Žorž, B. (2002). Razvajenost – rak sodobne vzgoje. Celje: Mohorjeva družba.
- Pantley, E. (2007). Z otrokom lahko sodelujete. Radovljica: Didakta.